

דף סב

העביר עליו שבעה סמנין ולא עבר הרי זה צבע. בתוס' הביאו פירש"י בסנהדרין (מ"ט ע"ב) שפירש 'דבידוע שצבע היה'. ומשמע דהוי בירור גמור דהוא צבע ולא דם (יש להעיר מדברי התוס' לקמן, ס"ד ע"ב ד"ה על גבי כולם, דלשון 'בידוע' אינו בהכרח בירור גמור, אלא ניתן לפרש דהוא לשון תליה מספק). ותוס' חולקים ומפרשים דתלינן בצבע מטעם ספק ספיקא וביטול. וכתב הר"ן בסנהדרין (שם) דלרש"י מהני בדיקה זו אף להתירה לבעלה, וכדעת הרמב"ם (פ"ט מאיס"ב הל' ל"ו). ולתוס' לא מהני הבדיקה אלא לטהר הבגד, אבל לא לטהר האשה, וכדעת הראב"ד שם.

(ומלשון רש"י בע"ב ד"ה טהרותיו טהורות, שכתב 'תלינן לקולא ואמרינן צבע הוא וטהור משום דאי נמי דם הוא כו', משמע דמפרש כתוס', ולא כפירושו בסנהדרין).

ובשו"ע (סי' ק"צ סל"א) פסק להקל כדעת הרמב"ם, אלא שאין בזה נפקא מינה לדינא, שהרי סיים שם ש'עכשיו אין לנו העברת שבעה סמנים מפני שאין אנו בקיאים בקצת בשמותם'.

העביר עליו שבעה סמנין. בספר 'שלטי גבורים' במסכת שבועות משמע דיש אופן נוסף לברר אם הוא דם או צבע, על ידי שרוקקת על הכתם, ואם מיד חלף והלך לו הרי זה צבע (והובא בסדרי טהרה ק"צ סקנ"ב). וכן כתב השל"ה הק' שמסורת בידם שגם בימינו אפשר להכיר כתם ע"י ריקקה כנ"ל (אך למעשה אין סומכין על זה. ששבה"ל ק"צ סל"א).

העביר עליו שבעה סמנין. בשו"ע (סי' ק"צ סל"א) 'ואם אינה מעברת עליו – טמאה מספק'. וטעם הדבר כתב המגיד משנה (פ"ט מאיס"ב הל' ל"ו) דאין דנים בזה ספק דרבנן לקולא מכיון שזהו ספק הניתן לבירור על ידי העברת הסמנין. וכתב הסד"ט (ק"צ סקנ"ב) דלפי זה בזמנינו שאין אנו בקיאים בהעברת הסמנין הוי כשאר ספק דרבנן ולקולא. ואף שבספק מחמת חסרון ידיעה אין דנים ספק דרבנן להקל (יו"ד צ"ה ס"ג), מכל מקום בחסרון ידיעה לכל העולם כן נידון כספק דרבנן לקולא (ט"ז שם סק"ד).

אכן הלוש מחמיר מספק. ויש לבאר טעמו דכיון שעיקר טומאת כתמים נתקן על הספק – שוב לא דנים בו להקל מספק (כעין סברת המ"מ פ"ב מחו"מ ה"י דכיון שבדיקת חמץ נתקן מעיקרו על הספק לא דנים בזה ספק דרבנן להקל. ששבה"ל ק"צ סל"א).

(ע"ב) רבי יוחנן אמר אחד משקין קלין ואחד משקין חמורין אם הוסק התנור אין אי לא לא. פירש"י דהוה ליה טומאה בלועה בחרסין וטומאה בלועה לא מטמיא (חולין ע"א). וברש"י תמה דדוקא בבעלי חיים מטהרים מטעם טומאה בלועה, ולא בשאר דברים (כדמוכח בכלים פ"ח מ"ה, ופ"ט מ"ו). אלא כאן הטעם משום שאינו יכול לצאת אלא על ידי הדחק, או משום שגם אינו מקפיד עליו.

הנח לכתמים דרבנן. כתבו תוס' דמכל מקום כיון שרגילות לבא כתם מגופה לא מקילין אלא במקום שאפשר לתלות בצבע, ולא דמי לדם תבוסה דמקילין משום דהוי מדרבנן. ותמה על זה ה'חידוד הלכות' דמה בכך שבא מגופה, מכל מקום הוי דרבנן כיון שלא הרגישה ביציאתו, כמבואר בדף נ"ז ע"ב. וכן משמע מפירש"י כאן.

[אכן ב'סדרי טהרה' (ק"צ סקצ"ג) דייק מדברי רש"י כאן להיפך. וגם הוכיח מדברי תוס' אלו דהטעם דבעינן 'הרגשה' אינו משום גזיה"כ דבלא הרגשה טהורה, אלא דעל ידי ההרגשה מתברר בודאות שהדם יצא מגופה, מה שאין כן בלא הרגשה יש ספק אם בא מגופה ולכן טהורה מדאורייתא].

'רבי לא שנה ר' חייא מנא ליה'. בתוס' תמהו דאם כן לעולם לא נתייב תיובתא מברייתא כו'. ובהגהות הרד"ל כתב ליישב דדוקא הכא, דלשון הברייתא הוא 'ר' חייא אומר דם הנדה ודאי כו"', דנראה ר' חייא מפי עצמו קאמר, להכי אמר כן. אבל שארי ברייתות דתני ר' חייא סתמא, כולן מדברי תנאים אחרים הן.

דף סג

'איזהו רוק תפל'. כתב הרמב"ם בפ' המשנה: 'כשלא יאכל אדם דבר מבערב וישן חצי הלילה האחרון כולו כו' ויקרא אז רוק תפל כו' וישאר כן עד שתעבור שעה שלישית'. וברש"ש תמה על דבריו, דבגמרא משמע דמספיק ש'עבר עליו חצות לילה בשינה'. גם לא נזכר בגמ' שאחר שלש שעות מתבטל כוחו, רק אם 'יצא רוב דיבורו של שלש שעות'.

'מי גריסין רותח ועובר שיתן לתוכו מלח מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי'. ב'שאגת אריה' (סי' כו) הביא מחלוקת הרמב"ם (פ"א מהל' ברכות הל"ו) וה'אור זרוע' (בהגהות אשר"י פ"ק דברכות סי' י"ג) אם יכול לברך ברכת המצוות בדיעבד אחר שעשה המצוה (הש"ך הכריע כדעת הרמב"ם שאינו יכול לברך, יו"ד סי' י"ט סק"ג). וכתב השאג"א להוכיח כדברי ה'אור זרוע', שיכול לברך, מלשון הגמ' בפסחים (ו' ע"ב): 'כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן'. ולמה לא נקטה הגמ' 'קודם לעשייתן', אלא להורות דבר והיפוכו: לכתחילה יברך לפני עשיית המצוה ('עובר' לישנא דאקדומי), ובדיעבד לאחר שעשה המצוה ('עובר' לשון שעבר). וברש"ש העיר שזה נסתר מסוגיין, דהכא 'עובר שיתן לתוכו מלח' הוא בדוקא קודם ולא לאחר מכן.

וב'נימוקי יוסף' [על הל' תפילין להרי"ף, סוף מסכת מנחות דף ח' ע"א ד"ה עובר] ביאר דאם היה נוקט לשון 'קודם לעשייתן' היה משמע דיכול להקדים הברכה אפילו הרבה קודם לעשיית המצוה. לכך נקט לשון 'עובר', כאיש הרץ לפני חבירו וחבירו מורו עצמו להשיגו (על פי זה מתפרש בסוגיין 'עובר שיתן לתוכו מלח' שיהא רותח כל כך, שתיכף ומיד אפשר לתת המלח לתוכו. נימוקי הגרי"ב).

'וצריך לכססם שלש פעמים בעי ר' ירמיה אמטויי ואתויי חד כו' תיקו'. בתוס' (סוכה ל"ז ע"ב ד"ה כדי), כתבו בשם ה'ערוך' שהביא ירושלמי לגבי נענוע הלולב, דצריך לנענע ג' פעמים על כל דבר ודבר. ומסתפק ר' זירא הכין חד והכין חד, או דלמא הכין והכין חד (כלומר אם הולכה והבאה נחשבים כפעם אחת או כפעמיים, כאותו ספק שמסתפק ר' ירמיה בסוגיין). וכיון דלא אפשר עבדינן לחומרא שלש פעמים לכל אחד ואחד.

ועיין בר"ן שם (י"ח ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה אמר רבא) שהאריך לבאר השיטות בענין הנענועים.

(ע"ב) 'היתה למודה לראות מיום עשרים ליום עשרים ומשש שעות לשש שעות כו' ור' יוסי מתיר עד שש שעות וחוששת בשש שעות' דעת הראב"ד שגם ר' יהודה מודה לר' יוסי כשקבעה וסת לשעות בלבד, שאינה צריכה לחשוש לכל העונה, אלא רק לשעה שרגילה לראות. ומחלוקתם אינה אלא כשרגילה לראות בימים ושעות, כמבואר בגמ' (ספר 'בעלי הנפש', הובאו דבריו ביו"ד סי' קפ"ט ס"ג). ונחלקו בביאור דבריו: הרז"ה (בהשגות אות ז') מפרש שכיון שקבעה לשעות בלבד ולא לימים נמצא

דף ס"ב ע"א

לז. ז' סמנים (סממנים, הג' מהריעב"ץ) מעבירים על הכתם, ואם אינו עובר על ידם – אין זה דם, אלא צבע (ודאי, כן פירש"י בסנהדרין מ"ט ע"ב. ותוס' כאן פי' דהיינו ספק צבע, ותלינן בצבע מטעם ספק ספיקא וביטול). וכן אם עבר על ידם, הרי הוא מבוטל. ודוקא כשמעבירין כולן בזה אחר זה, וכסדר הוזה: רוק תפל (שלא טעם כלום כל אותו היום קודם לכן); מי גריסין (שהוציא הפול מקליפתו ולעסו בפיו); מי רגלים (שנתחמצו והסריחו, היינו ששהו ג' ימים); נתר (אלכסנדרית, לא אנטפטרית); בורית (אהלא); קמוניא (שלוף דויץ); אשלג (אשלגא, מצוי בין נקבי מרגנית, ומוציאין אותו במסמר ארוך). ועיין לקמן דף ס"ג ע"א.

לח. הטביל הבגד עם הכתם ונגע בטהרות ואחר כך העביר ז' סמנים ולא עבר הכתם – אגלאי מילתא שהוא צבע, וטהור. ואם עבר על ידי הסמנים – הטהרות טמאות, וצריך להטבילו שוב.

לט. ז' סמנים אלו צריך שיכסס את הבגד ג' פעמים עם כל אחד ואחד. ומספקא לר' ירמיה אי כסכוס הולכה והבאה חשיב חדא זימנא (וצריך ג' פעמים כהאי גונא), או דהולכה לחוד והבאה לחוד, ומסיק בתיקו.

מ. כל שיש לו עיקר (שורש שממנו חי) יש לו שביעית, ושאיין לו עיקר אין לו שביעית.

מא. הלביצין והלעונין, הבורית והאהל, יש להם שביעית.

מב. איכא תרי גונא 'אהלא'.

מג. העביר ו' סמנים ולא עבר, והעביר 'צפון' (סבון) ועבר – טהרותיו טמאות, דשמא אם היה מעביר הסממן השביעי, היה עובר בלא צפון.

מד. העביר עליו ז' סמנים ולא עבר, ועשה על גביו טהרות – טהור. חזר והעביר ז' סמנים ועבר – כל טהרות שעשה על גביו לאחר מכן טמאות, עד שיטביל את הבגד. שהרי גילה דעתו שמקפיד על הכתם, ונעשה בו מעשה דם.

דף ס"ב ע"ב

מה. דם נדה ודאי, מעביר עליו ז' סמנים ומבטלו. ואפילו לא עבר מראית הדם מהני ליה טבילה, כיון דבקפידא תליא מילתא (אבל ביטל בלבו לבד לא מהני, דבטלה דעתו).

מו. דעת ריש לקיש דדין הנ"ל הוא מבריייתא משובשת, דרבי לא שנאה – ר' חייא מנא ליה (ופירשו תוס' דשאר ברייתות יש להן רמז במשנה. אבל בוז פשיטא לריש לקיש דאין רמז במשנה, וגם משמע במשנה דלא כוותה). ור' יוחנן חולק עליו, כדלקמן.

מז. חרסים הבלועים ממשקין של זב, שנפלו לאויר התנור: אם הוסק התנור – נטמא, דעל ידי ההיסק יוצאין המשקין לחוץ. דעת ר' יוחנן דבין במשקין חמורים שהם אב הטומאה, דהיינו מעיינות הזב, בין במשקין קלים שאינם אב הטומאה, בעינן שיסיק התנור (כדי שיטמא), דבלא זה הוה ליה טומאה בלועה. ודעת ריש לקיש דבמשקין חמורים – אפילו לא הוסק טמא. ורק במשקין קלים בעינן שיוסק התנור (ועיין לקמן אות נא).

מח. רביעית דם מן המת מטמאה באהל. ורביעית דם תבוסה (שיצאה ממנו בחייו ובמותו, וספק אם רובא בחייו או רובא במותו) אינו מטמא אלא מדרבנן.

מט. רביעית דם מן המת שנבלעה בקרקע הבית – כלים שהיו קודם הבליעה נטמאו באהל, וכלים שבאו אחר שנבלע הדם טהורים.

נ. רביעית דם מן המת, שנבלעה בבגד – אם מתכבסת ויוצא הדם, טמאה. ואם לאו (היינו שרק על ידי צפון יכולה לצאת), טהורה (ולריש לקיש אין זה אלא בדם תבוסה, אבל בדם גמור מן המת מטמא גם בכהאי גוונא, כנ"ל אות מז).

נא. ר' פפא מפרש דמחלוקת ריש לקיש ור' יוחנן (לעיל אות מז) אינה אלא במשקין היכולים לצאת ואינו מקפיד עליהם להוציאם. אבל היכא דמקפיד, מודה ר' יוחנן דטמא. והיכא דאינו יכול להוציאם ואינו מקפיד, מודה ריש לקיש דטהור.

דף ס"ג ע"א

נב. 'רוק תפל' היינו כל שעבר עליו חצות לילה בשינה, ולא טעם מאז כלום. ולאו דוקא שישן ממש, אלא במתנמנם סגי (דקרו ליה ועני, ולא ידע לאהדורי סברא, וכי מדכרו ליה מדכר).

נג. אפילו ישן כל היום, אין זה 'רוק תפל'.

נד. השכים ושנה פרקו, היינו שיצא רוב דיבורו של ג' שעות, אין זה 'רוק תפל'.

נה. דעת ריש לקיש דצריך לערב רוק תפל עם כל אחד משאר ו' סמנים.

נו. לדעת ר' יהודה, 'מי גריסין' היינו שהרתיחום קודם שיתנו בהם מלח (ולא סגי בלעיסת פיו, כנ"ל אות לח).

נז. האי 'עובר' לישנא דאקדומי הוא כו'.

נח. אמר ר' יוחנן כל שיעורי חכמים בכתמים צריך שיעור לשיעורן: דילד או דוקן, דאיש או דאשה, מכוסין או מגולין, בימות החמה או בימות הגשמים (היינו גבי מי רגלים ששהו ג' ימים והחמיצו, לעיל אות לח).